REISVERSLAG
DE KRIM & MOSKOU

11 – 21 september 2015

Vereniging Konstantin Paustovskij

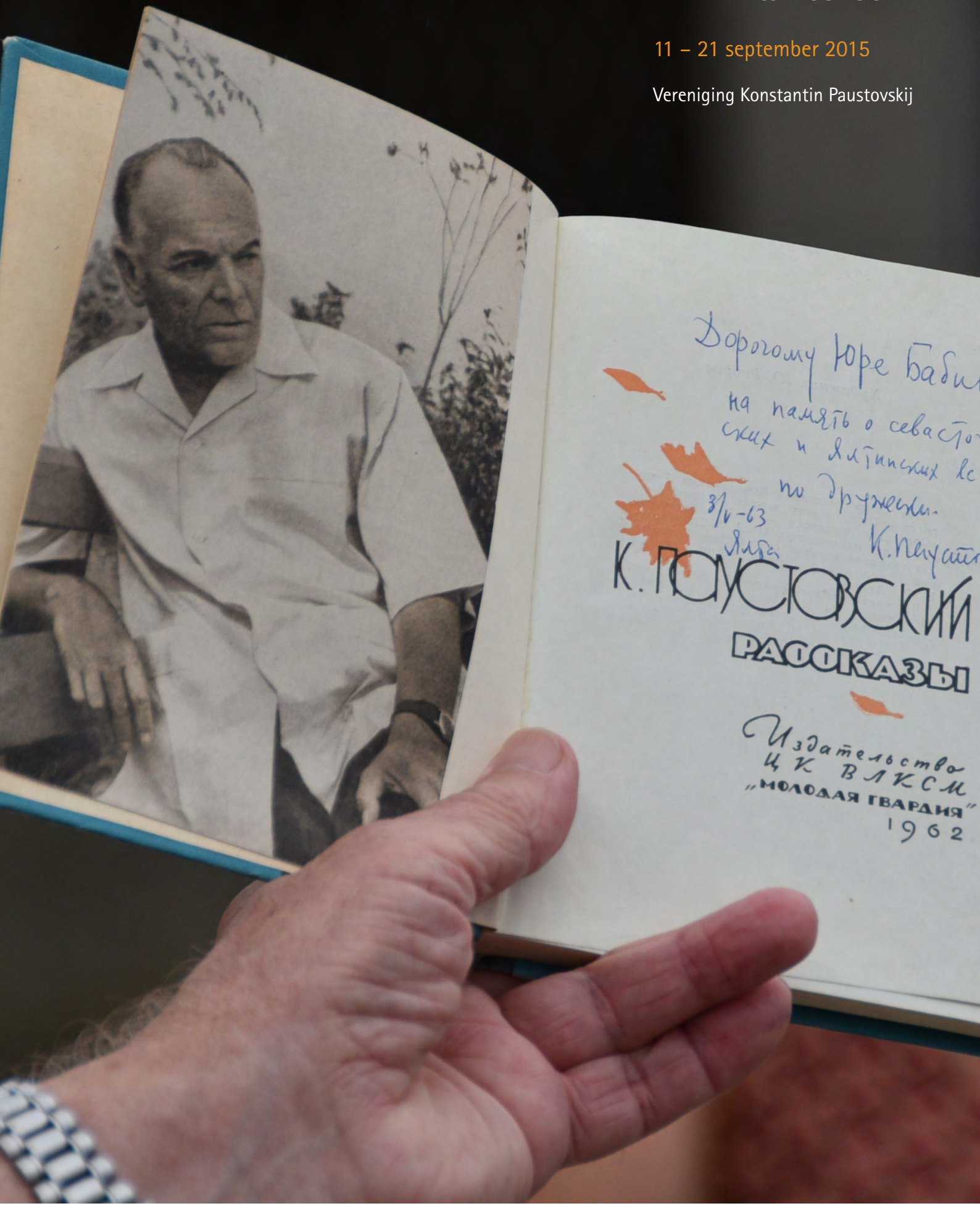

Voorwoord

Netty van Rotterdam

Een reis naar Odessa en de Krim stond al geruime tijd op het programma. Gezien de politieke situatie viel Odessa af en heeft het reiscomite bestaande uit Ria, Jean en Netty zich gebogen over een reis naar De Krim met aansluitend enkele dagen Moskou.
Hoewel de politieke situatie aanleiding was tot enkele zorgen – er was een negatief reisadvies voor de Krim – zijn we toch doorgegaan met plannen maken. Een eerste aanzet werd in december 2014 aan de leden voorgelegd. Al snel bleek de belangstelling overweldigend.
We herlazen Paustovskij, noteerden plekken waar hij over schreef en legden contact met een gids op de Krim, Svetlana Miroshnichenko. Zij bleek van onschatbare waarde te zijn. Ze gaf ons belangrijke tips en wist mensen op te sporen die persoonlijk contact hadden gehad met Paustovskij en die bereid waren over hun ontmoeting met hem te vertellen. Langzaam maar zeker begon de reis vorm te krijgen en werd de datum vastgesteld.
Na visumaanvragen die tot op het laatste moment nog ingediend werden, een annulering wegens ziekte, konden we op 11 september 2015 met 24 leden vertrekken naar Simferopol op de Krim.
2 reizigers besloten na de Krim door te reizen naar Rostov en 5 reizigers gingen na de reis op de Krim huiswaarts. In Moskou voegde zich nog 1 lid bij de groep.
Traditiegetrouw werd er per dag een reisverslag samengesteld. We hopen dat dit verslag een goede indruk zal geven van onze reis.

Zaterdag 12 september
Sebastopol

Agnes Overkleeft

Na de lange reis en een nacht goed slapen was het genieten van een goed ontbijt in een zonovergoten ontbijtzaal, met uitzicht op de Zwarte Zee.

Om 10 uur vertrokken we voor een wandeling en een bezoek aan de Maritieme Bibliotheek van Sebastopol.
We zaten in de prachtige leeszaal met van die mooie groene leeslampjes op tafel, de zaal waar Paustovskij vaak heeft zitten lezen en schrijven.
We werden hartelijk ontvangen door de medewerkers daar, zij vertelden over het werken van Paustovskij in Sebastopol en lieten ons boeken en tijdschriften zien van en over Paustovskij, we mochten alle boekenkasten zien, alwaar de dames van de bibliotheek allerlei planten hadden neergezet welke zichtbaar liefdevol werden verzorgd.

Hierna maakten we een korte stop bij de Vladimirkerk waar we een kaarsje konden opsteken.

Vervolgens wachtte een rondvaartboot ons op om een tocht te maken langs schepen van de Zwarte Zee Vloot in de haven.

We lunchten in een mooi restaurant en bezochten daarna het Panoramamuseum, daarin wordt levensgroot de Krimoorlog van 1853-1856 verbeeld, erg indrukwekkend.

Hierna bezochten we Chersonisos, waar veel archeologische opgravingen zijn gedaan.
Op deze plek ontmoetten we een erg vriendelijke oudere man, nu professor, die Paustovskij in zijn jonge jaren heeft ontmoet. Hij vertelde hierover en liet ons een boek zien, wat hij had gekregen, met voorin een door Paustovskij persoonlijk geschreven stukje.
In het hotel stond ons diner klaar, waarna we konden genieten van een optreden van het koor van de Zwarte Zeevloot, erg mooi, duurde helaas maar drie kwartier.

Zaterdag 12 september, namiddag
Sebastopol

Herman Goedhart

Na het boottochtje door de zuidelijke haven van Sebastopol rijdt de bus ons naar de hoogste heuvel van de stad waar de St. Vladimir kathedraal is gelegen. Gebouwd in Byzantijnse stijl en rustplaats van admiraal Lazarev, één van de verdedigers van de stad tijdens de belegering gedurende de Krimoorlog. Mooie, sfeervolle kerk, maar de crypten in de kelder waar Lazarev en 3 kompanen liggen mogen we niet bekijken.

Dan rijdend door brede straten met veel bomen en weinig zeelieden op weg naar onze lunch aan de Primorski boulevard. Met uitzicht op de baai krijgen we een 3-gangen menu voorgeschoteld. Dat zal niet het laatste zijn. De bediening is vriendelijk, maar wat formeel.
Vervolgens brengt de bus ons naar het Panoramamuseum, geopend in 1905. Binnen zien we een weergave van de slag om Sebastopol in 1854. Het schilderwerk is van Franz Roubaud.
En leerzaam is zo'n bezoekje ook: nu we weten dat er een Russische evenknie is van Florence Nightingale, nl. Dasja Sevastopolskaja en dat dr. Pigorov als eerste arts narcose toepaste. [Dasja's echte naam is Vera von Wrangel, zus van Alexander van Wrangel (zie *De Kozakkentuin* van Jan Brokken]

Na inspectie van enkele verdedigingswerken (grappig te horen dat de Britten buitgemaakte kanonnen omsmolten tot Victoriakruizen!) spoeden we ons naar Chersonesos, ruïnestad van de oude Grieken. Maar voordat we daarop ons oog kunnen laten vallen wordt onze aandacht getrokken door de vele beveiligers die de heren Poetin en Berlusconi van een veilige aftocht verzekeren. De twee zelf krijgen we niet in beeld, wel zien we het presidentieel jacht nog wegvaren. Svetlana, onze gids, vertelt het een en ander over de plek waar we zijn, maar onze belangstelling is vooral gericht op enkele gasten die zich bij ons gezelschap hebben gevoegd.

Vooral Yuri Babinov brengt bij ons een zekere mate van Paustovskijkoorts teweeg. De nu ongeveer 75-jarige vertelt over zijn ontmoetingen met onze grote schrijver in de jaren 60. Paustovskij was naar Sebastopol gekomen om te profiteren van de schone en zuivere lucht (ziek als hij toen al was vanwege astma) en om te schrijven. De jonge Babinov kreeg daar (excuus) lucht van. Hij repte zich naar hotel Ukraina, wist daar het hotelpersoneel te omzeilen en klopte bij toeval ook nog eens op de goede kamerdeur. Het was Paustovskij zelf die voor hem opendeed! Er ontstond een gesprek van 3 uur waarin van alles met elkaar werd gewisseld. De schrijver betoonde zich een vriendelijk en openhartig man die wezenlijk in de ander was geïnteresseerd. Na nog een ontmoeting (waarbij Babinov werd vergezeld door zijn vriend en dichter Yevgeni Yevtushenko) nodigde Paustovskij hem uit om naar Yalta te komen. Allengs ontstond zo in de loop van de tijd een vriendschap waarbij Babinov zich maar bleef afvragen: "Who am I (..to be a friend of such a great writer)". Als bewijs van de vriendschap toont Babinov ons een aan hem door Paustovskij opgedragen boek, nl. De Korte Verhalen, gedateerd en getekend 9 mei 1963. Het boek bevat verder een briefje van stiefdochter Tatjana Paustovskij waarin ze alle mensen bedankt die de schrijver hebben bijgestaan tijdens zijn ziekte en bij zijn overlijden in 1968.
Babinov zelf sluit af met een uitgebreide aanbeveling voor Madeira- en Muscatwijn (!) van De Krim.

Dan is het woord aan Aleksandr Grigorevitsj Kalko, plaatselijk journalist en pleitbezorger van Paustovskij's literaire erfenis. Hij wijst er omstandig op dat Paustovskij in Sebastopol nog steeds wordt herinnerd. Er is bijvoorbeeld een bibliotheek naar hem vernoemd (de directrice daarvan komt later aan het woord). Hij vertelt dat de schrijver in diverse hotels in de stad heeft gewoond, zelfs een keer in dat van ons, de Best Western!

In het Bank Hotel schreef hij zijn roman *De Zwarte Zee*. Een verzoek van Paustovskij om schrijvend een tijd door te mogen brengen in een huisje aan de kust in Chersonesos is ondanks een positief advies van de directrice van het museum nooit door de autoriteiten ingewilligd. Men was blijkbaar niet al te zeer met hem ingenomen. Kalko leest ons de betreffende brief van Paustovskij (nu ondergebracht in een archief ter plaatse) met dit verzoek voor.
Dan vertelt hij ons dat de schrijver – uit ontevredenheid met de eerste versie - aan een 2e versie van *De Gouden Roos* was begonnen. Maar ook dit beviel hem niet en hij brak deze poging in 1961 weer af en verbrandde het manuscript. Later, in 1982, dook een deel ervan toch weer op en daarover heeft stiefdochter Galina zich ontfermd.

Als toehoorders zijn we inmiddels wel een beetje murw als onze derde gast, Natanja Konstantinova, directrice van de Paustovskij bibliotheek, het woord neemt. Zij maakt de vereniging vooral blij door een Russische editie van *De Zwarte Zee* te schenken.

Na deze ontmoetingen waarbij de schrijver nu bijna voelbaar in onze buurt (en misschien wel in ons hart) is gekomen, rijden we weer naar ons hotel waar we na de maaltijd worden vergast op een professioneel optreden van een deel van het koor van de Zwarte Zeevloot. Stoere mannen met een goede stem, ondersteund door vier zeer kundige instrumentalisten. Het repertoire is natuurlijk Russisch, maar ook een medley van Abba ontbreekt niet. Het brengt Steef op de gedachte eens uit te kijken naar een balaleika. Dan is het tijd voor een welverdiende nachtrust!

Zondag 13 september
Balalaklava en Bachtsjisarai

Jean Alen

Het is een stralende zondag in Sebastopol wanneer we om 08u30 in de bus stappen voor wat een spannende dag lijkt te worden.

Voor we de stad verlaten hebben wijst onze gids ons in het voorbijrijden nog op Hotel Ukraine. Naar verluidt logeerde Paustovskij hier enkele malen en onze gids Svetlana Miroshnichenko weet er aan toe te voegen dat hij steeds in kamer 203 of 204 verbleef. Het was ook in dit hotel dat de student Joeri Babinov stoutmoedig op de kamerdeur ging kloppen om zijn grote idool te ontmoeten. Hoe de vriendschap tussen beiden daarna groeide heeft Joeri Aleksandrovitsj ons gisteren in Chersonisos toegelicht.

De eerste halte van de dag is op Sapun Gora (Sapoenhoogte), een heuvelrug van 250 meter hoog ten zuidoosten van Sevastopol. Het woord sapun is Turks voor zeep – op deze heuvelrug vond men vroeger klei die nodig was om zeep te bereiden.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hier hard gevochten. Om dit te herdenken staat er een groot diarama dat het beleg van de Sapoenhoogte toont, en verder is er ook een grote verzameling van militaire voertuigen. In 1970 werd op deze plaats een reusachtig monument met een eeuwige vlam onthuld.

Tijdens de Krimoorlog was de Sapoenhoogte het hoofdkwartier van de Engelsen. Svetlana doet ons een veldslag van 25 oktober 1854 herbeleven en geeft uitleg bij het panorama dat zich voor ons uitstrekt. Bevelhebber lord Raglan kon van hier het slagveld goed observeren en de gepaste bevelen geven. De plek blijft voor altijd verbonden met een smadelijke nederlaag voor de Britten. Nu nog kent elke Engelsman de Charge of the Light Brigade en de Valley of Death. Deze aanval blijft voortleven als een schoolvoorbeeld van wat mis kan gaan door onduidelijke militaire orders. Vanop zijn observatiepost kon lord Raglan zien hoe Russische troepen dreigden Engelse kanonnen te veroveren. Het prijsgeven van kanonnen betekende in die tijd een enorme blamage voor een veldheer, en dat wou lord Raglan niet riskeren. Het schriftelijk bevel dat hij de cavalerie in de vallei liet brengen werd verkeerd geïnterpreteerd. Lord Cardigan, de cavaleriecommandant van de Lichte Brigade, had in de vallei niet het panoramische overzicht dat zijn bevelhebber genoot. Hij begreep dat ten allen prijze kanonnen moesten veroverd worden uit het sterk verdedigde hoofdkwartier van de vijand. Alhoewel hij twijfels had over het bevel voerde hij een directe aanval uit op de stelling van de Russen. Tot grote verbijstering van wie zicht had op het strijdtoneel reed Cardigan niet richting Balaklava om de Britse kanonnen terug te halen, maar in de andere richting waar de Russische cavalerie, infanterie en kanonnen hem opwachtten. Zijn manschappen werden in de pan gehakt, 475 paarden werden afgeslacht en vrijwel heel de cavalerie verloor het leven. De slag duurde amper een half uur; lord Cardigan overleefde.

De veldslag kreeg een grote weerklank op het thuisfront omdat een journalist van de Times het gebeuren in detail rapporteerde. Hij bekritiseerde fel de legerleiding en bejubelde de moed van de gewone soldaat. Dit raakte ook een snaar bij lord Tennyson die er een van de bekendste Engelse gedichten aan wijdde.
Svetlana debiteert in perfect Engels uit het hoofd

Forward, the Light Brigade!
Was there a man dismayed?
Not though the soldier knew
Someone had blundered.
Theirs not to reason why,
Theirs but to do and die.
Into the valley of Death
Rode the six hundred.

Daarna zetten we onze tocht verder en dalen we van de Sapoenhoogte af tot in de vallei die er vandaag heel wat vrediger uitziet. Uitgestrekte wijngaarden leveren over een oppervlakte van 2000 hectaren de druiven voor 18 verschillende soorten schuimwijn. De beste is de BRUT. De druiventeelt werd geïntroduceerd door Grieken die Potemkin in 1783 naar de Krim bracht. We rijden richting Balaklava.

Balaklava is gebouwd rond een natuurlijke baai die van op zee nauwelijks waarneembaar is. Het doet me denken aan een kleine fjord: een ideale schuilhaven.
Tijdens de Krimoorlog hadden de Engelsen hun vloot hier ondergebracht. Svetlana legt uit hoe de naam van het oord naam gaf aan een kledingstuk. De Engelsen gebruiken het woord balaclava voor een bivakmuts die het hele hoofd bedekt, op de ogen na – een onontbeerlijk kledingstuk voor bankovervallers. De origine wordt teruggebracht naar de Krimoorlog. In een hevige novemberstorm zonken twintig Engelse schepen– ook die met winterkledij voor de troepen. Het thuisfront leefde mee en er kwam een hele operatie op gang om warme mutsen te breien voor "de jongens in Balaklava" – vandaar de naam. Maar dat is uiteraard niet de reden waarom wij hier vandaag zijn.

Wij ontmoeten er opnieuw journalist Aleksandr Kolka die ons gisteren in contact bracht met Joeri Babinov. Straks zal hij ons tonen waar Paustovskij verbleef in 1929. Eerst staat een bezoek gepland aan een stuk militair erfgoed: een ondergrondse haven voor duikboten.
Na de Tweede Wereldoorlog werd Balaklava door de sovjets uitgekozen om er een geheime ondergrondse basis voor duikboten te construeren. Balaklava werd op die wijze een annex van de vlootbasis Sebastopol. Het was een compleet afgesloten stad en wie er werkte moest een geheimhoudingseed afleggen. In 1991 werd de Krim Oekraïens en deze zagen het nut niet langer in voor deze ondergrondse haven. In 2003 werd het complex weer geopend voor het publiek. Het is nu deel van het maritiem erfgoed en heeft geen praktisch nut meer.

Een lokale gids neemt ons op sleeptouw voor een wandeling van een uur - Svetlana vertaalt.
We zijn onder de indruk van de enorme sluisdeuren die het geheime complex konden afsluiten. Het geheel was bestand tegen nucleaire aanvallen. Via een onopvallende vaargeul kon men dit indrukwekkende ondergrondse complex binnenvaren. Honderd meters onder de bergrug werd niet enkel een haven gebouwd maar ook een arsenaal voor torpedo's en ander wapentuig.
Binnen vinden we grote dokken waar onderzeeërs aanlegden: we zien ook een droogdok voor de reparatie van duikboten. Iedereen vindt een eenpersoonsduikbootje bijzonder charmant...maar hij werd wel gebruikt voor sabotageopdrachten.

Na de ondergrondse wandeling moeten we weer even wennen aan de zon.
We volgen Aleksandr Georgiëvitsj... Hij stapt met ons een kleine kilometer langs de kade in de richting van de zee. Hij brengt ons naar de ruïnes van een buitenverblijf van Apraksin, de doopvader van Nikolaas II. Het gebouw, dat werd verwoest tijdens de Tweede Wereldoorlog, was een ontwerp van de architect Krasov die ook het paleis van Livadia (Jalta) bouwde. Het zomerverblijf van Apraksin bood een geweldig uitzicht op de uitgang van de baai naar de zee. Hier bracht Konstantin Paustovskij in 1929 een groot deel van de zomer door, samen met zijn vrouw Jekaterina Zagorskaja en zijn vierjarig zoontje Vadim.
In die tijd was Paustovskij gestopt met verre reizen en exotische verhalen. Het ging niet meer zo goed met hem en zijn eerste vrouw, en ook op creatief vlak zat hij in de knoop. Toch zou zijn verblijf aanleiding geven tot het verhaal *Gewenning aan de zee* [1] dat in 1935 klaar was. De echtgenote in het verhaal stuurt verwijten aan het adres van de echtgenoot: *"Schrijf toch over echte mensen, over hoe met bloed en zenuwen de nieuwe mensheid wordt geschapen."* Het was een echo van wat zijn vrouw hem in het ware leven verweet. Maar hij had een goede tijd in Balaklava en stuurde een brief aan zijn vriend Ruvim Fraierman: *Ik ga zwemmen en krabben vangen op een gezonken schoener en op de rotsen. Ik loop door de bergen en de thuyabossen en ben zo bruin als de laistrygon van Balaklava. Ik heb kennis gemaakt met vissers... Stop met nadenken, kom hierheen!* [2]

[1] Het verhaal is niet vertaald in het NL of het FR (onze gids Svetlana spreekt over *The Sea Vaccination*)
[2] bron: Artikel door Aleksandr Georgiëvitsj Kolka in "De Roem van Sebastopol" d.d. 06.10.2015.

Voor we Balaklava verlaten nemen we afscheid van Aleksandr Kolka. Hij schenkt ons nog een exemplaar van zijn boek waarin ook een hoofdstuk staat over het verblijf van Paustovskij op de Krim.

Na een korte rit naderen we Bachtsjisaraj, het centrum van de Tataren op het schiereiland. De stad telt 35.000 inwoners en is het meest bekend voor het zomerpaleis van de khans. Het is er bijzonder druk - het is zondag en veel bezoekers hebben de weg naar het paleis gevonden. Maar gelukkig hebben we Svetlana die ons snel door de massa naar binnen loodst.

Na het uiteenvallen van de Gouden Horde stichtten de Krimtataren een eigen staat (15de eeuw). Hun hoofdstad was gevestigd hier in Bachtsjisaraj (vert: *tuinpaleis*). Zij hielden plundertochten en waren sterk en rijk. Het paleis weerspiegelt hun macht. Het is een monument van tataarse cultuur: een officiële ontvangstzaal, de vergaderzaal met gekleurde ramen en lage banken en kussens rond een fontein, de moskee, de harem, de keuken, de valkentoren en de prachtige tuin met een moerbeiboom van meer dan 500 jaar oud). Het langst blijven we staan bij de Fontein der Tranen of Rozenfontein (eind 18de eeuw). Aleksandr Poesjkin heeft ze vereeuwigd in een lang, romantisch gedicht. Volgens hem had een khan deze fontein opgericht voor de mooie (uit Polen geroofde) Maria die zijn liefde niet beantwoordde. Boven druppen 'tranen' op een rode en een witte roos. Deze tranen vinden hun weg naar beneden. De rode roos staat voor de liefde, de witte voor een gebroken hart.

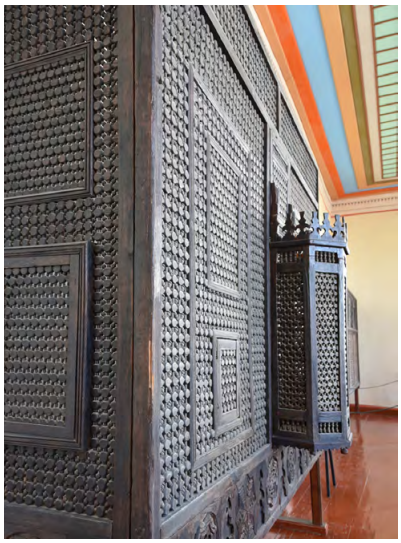

Het is dan al bijna 14:00 uur en we haasten ons naar de lunch. We genieten van een typisch tataarse maaltijd in de binnentuin van een karavansaray (*Restaurant Salachik*).

Het namiddagprogramma is enkel voor wie goed te been is. Een lokale gids zal ons vergezellen. Enkele deelnemers prefereren om beneden te blijven en weer aan te sluiten bij de groep tegen het eind van de namiddag. Maar de moedigen gaan op weg naar het hooggelegen Tsjoefoet Kale (Tataars voor Joods fort) en –onderweg er naar toe- een orthodox holenklooster.

Iedereen volgt zijn eigen ritme. Na een kwartiertje bereiken we het holenklooster. In de rotswand is een orthodoxe kerk gebouwd. Na een vermoeiende klim op een eindeloos aantal trappen komen we in de kerk. Het klooster zelf kunnen we niet bezoeken, maar de kerk is stemmig met mooie iconen en kaarsen. Het mooiste vind ik het uitzicht. Het valt wel op dat de kerk duidelijk geen gebrek aan geld heeft. Overal wordt gebouwd en gerenoveerd. De kerk is hier duidelijk back in business...

Na een uur bereiken we het rotsplateau van Tjsoefoet Kale en hier komt de groep vanzelf bij mekaar bij de rotsholen bij de toegang tot de vesting. Een speciale vermelding voor Netty en Gijs die onder hun tweeën een taktiek van stappen en rusten hadden uitgestippeld... Ze waren er!

De Krimtataren lieten hier uitheemse bewoners een eigen nederzetting bouwen. Deze Karaïeten (of oud-joden) waren leden van een sekte uit het Middenoosten. Zij hielden zich aan de tora (het boek), maar verwierpen de commentaren van de rabbijnen (talmud). Daardoor was het voor de Russen (en nadien de nazi's) niet duidelijk of het wel echte Joden waren. Ze bleven daardoor gespaard van pogroms en uitroeiingskampen. De oninneembare site is niet enkel interessant voor de holenwoningen in de rotswand maar er zijn ook enkele grotere gebouwen zoals bv. synagogen (*kenessa's* voor de Karaïten).
Dit bezoek zou ik omschrijven volgens het systeem van Michelingidsen met drie sterren ("vaut le voyage")

Svetlana vertelt ons dat er nog 2000 Karaïeten in de wereld zijn. Daarvan 700 op de Krim (100 in Sebastopol en 600 in de havenstad Jevpatorija).

Eens terug aan ons beginpunt aan de rand van Bachtsjisaraj vinden we onze medereizigers en de bus terug. We vertrekken onder een late namiddagzon en komen in het duister weer aan voor de trappen van Hotel Best Western Sevastopol.

Tsjoefoet Kale is achteraf gezien een van de hoogtepunten van de reis. Niet enkel door de site maar ook door het ongemeen indrukwekkende uitzicht.

Maandag 14 september
Alupka, Livadia & Jalta

Rita Duponcheel

Na het ontbijt: bye bye Sebastopol! Maar al vlug vinden we iets moois: bovenop een rots in de vorm van een puntmuts staat de Verrijzeniskerk! Legende: een prinses reed van de rots naar beneden, haar paarden sloegen op hol, ze stortte neer... een Nederlandse arts redde haar leven en de kerk werd als dank daar gebouwd.
Daarna bezoeken we in Alupka (vossenstaart) het eclectisch zomerpaleis van graaf Vorontsov.
Er werd 20 jaar aan gebouwd, door 8000 man! Er zijn prachtige kamers met enorm veel houtwerk, bloementekeningen in papier-maché op plafond en behang, en een kamer helemaal lichtblauw met witte bloemenkransen in stuc op muren en plafond! Mooie 19 eeuwse schilderijen vervolledigen het geheel. Er is ook een geweldige wintertuin-met-witte-beelden, en een echte tuin ernaast, met zicht op zee, en met een leeuwenpoort met slapende en wakkere leeuwen. In dit complex bracht Stalin Churchill onder tijdens de conferentie van Jalta, kwestie van niet te kunnen overleggen met Roosevelt die daar veraf (in het paleis van Livadia) was gelogeerd! Churchill noemde het "merry old England"

We wandelen dan naar de wijnkelder, of liever de wijntuin, en proeven de wijn van de overzoete druiven, die eerder portwijn is of dessertwijn. Enkele van onze reisgenoten kopen er ook wat van.

Dan gaan we lunchen in een leuk restaurant-met-zicht-op het Zwaluwnestkasteel, dat bovenop een klip staat, een sprookjesburcht!

En tenslotte naar het zomerpaleis van Tsaar Nicolaas II, in Livadia, in slechts 7 maanden afgewerkt, en met niet meer dan 2500 man. Hier werd dus de conferentie van Jalta gehouden, van 4 tot 10 februari 1945. Hoofdrolspelers: Stalin, Churchill, Roosevelt. We bezoeken de zalen van de conferentie, met veel foto's van de drie en hun kornuiten, en ook het verdrag, mét ondertekening, wordt er getoond. Volgens onze gids Svetlana werd daar gediscussieerd over de "reconstructie" van Europa. Zeg maar opdeling van Europa ...
Maar er zijn ook zalen gewijd aan de Tsaar en zijn familie: de Tsarina, hun 4 dochters, hun zoontje dat aan hemofilie leed, en hun wedervaren vóór en na de revolutie van 1917. Er zijn duidelijk veel tekenen van herwaardering voor deze Tsaar ...

We arriveren mooi op tijd in hotel Bristol in Jalta.
Er is nog tijd voor een wandeling langs de promenade aan de haven bij de Zwarte Zee.

Dinsdag 15 september
Yalta

Steef Vooren

De Wolkbreuk

Onder het strakke regime van onze daggids Irina gaan we tussen de druppels door op ontdekkingstocht in het oude Yalta, waarvan de naam afkomstig blijkt van het Griekse 'yalas' dat land of kust betekent. Door smaller wordende straten en trapgangen gaat het in een gestaag harder vallende buienregen richting de John Chrysostomkathedraal op de Polikurovsky heuvel, waar zowel Tsjechov als Paustovskij graag vertoefden. Het Hollands aandoende trapgevelhuisje ernaast doet onwerkelijk aan.

Inmiddels is het gaan stortregenen en schuilen we met een stel onder een Libanese ceder terwijl een kolkende stroom bruin water zich schuimend een weg zoekt langs het trottoir. Na enige tijd wagen we de sprong naar het zuiden waar de rest van onze genootschapgenoten zich hebben verschanst in een klein park onder een breed afdak, onder het donderend geraas van de wolkbreuk. De regenbubbels in het turkooizen bassin bellen prachtig onder de bronzen meermin in het midden ervan. Paul leest een brief van Paustovskij waarin hij gewag maakt van zijn broze gezondheid en wanneer Pieter aan twee Russen vraagt of ze de regen kunnen doen stoppen, antwoorden ze: "Nee, want wij zijn Oekraïners."

Ondertussen zijn twee zaken in het oog gesprongen. Eén is dat er in 1978 een asteroïde in het sterrenbeeld Jachthond is vernoemd naar Paustovskij. Twee is dat volgens Irina, Paustovskij van mening was dat elke Rus een bedevaart zou behoren te maken naar vier plekken te weten:

- het huis van Tsjechov
- het huis van Tolstoy
- het graf van Poesjkin
- het graf van Lermontov

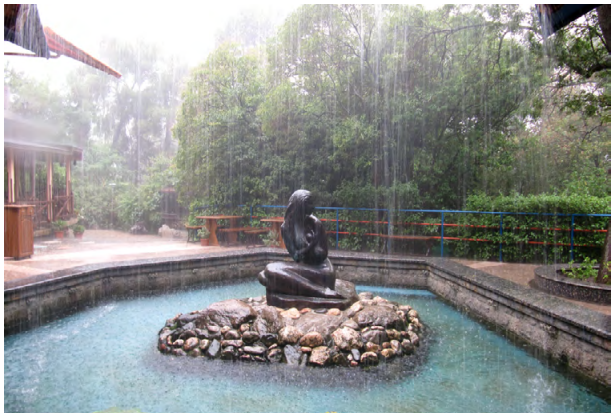

Het huis van Anton Tsjechov

Als groot bewonderaar van Tsjechov stond Paustovskij vaak voor het hek van zijn huis. Het liefst was hij er als bewaker in dienst getreden om zo in de buurt te zijn van de grote meester, zei hij eens.

De witte datsja met zijn fraaie tuin bevindt zich verder op de heuvel boven de Zwarte Zee in de Griekse wijk, waar ook veel Tartaren, Armeniërs en Karaïeten woonden. Paustovskij kwam er voor het eerst in 1906, twee jaar na Tsjechovs dood en later nog in 1916. Hij vergeleek Tsjechov met een eerste liefde die je nooit vergat en zat met Tsjechovs zuster Maria Pavlovna graag op het groene bankje onder de perenboom, die nog elk jaar zoete peren levert. Het huis wordt gedomineerd door de slechte gezondheid van Tsjechov. Zo liet hij een speciaal balkon aanbouwen om daar te gaan hoesten en zo zijn gezin te ontlasten. Verder zijn alle details intact, inclusief de prachtige schilderingen van Isaac Levitan en het icoon dat – zoals het hoort – in de hoek hangt.

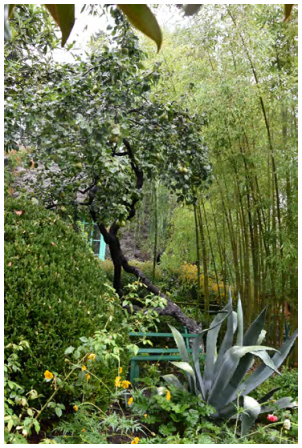

Poesjkin

Na de lunch proef ik voor het eerst op deze reis de Zwarte Zee die warm aanvoelt en licht zilt smaakt. De datsja van hertog Richelieu waar Alexander Poesjkin in de nazomer van 1820 te gast was, blijkt een uit de kluiten gewassen villa in het stadje Gurzuf even te oosten van Yalta. Daar vond de toen 21-jarige dichter de rust en inspiratie voor zeker tien gedichten en ontsprong het idee voor zijn latere meesterwerk *Jevgeni Onegin*. Hij maakte er vele (vaak geïllustreerde) aantekeningen, schreef er brieven en maakte er de vier dochters van zijn gastheer het hoofd op hol met zijn flamboyante verschijning. Ondanks zijn kleine gestalte – hij mat slechts 1,64 meter – was hij met zijn krullende haardos, zijn donkere gelaatskleur en zijn daarmee contrasterende blauwe ogen, een ware adonis. Hijzelf relativeerde dat met: "Ik was nooit knap, maar jong."
Naast het zomerhuis ligt het beelden- en fonteinenpark van het sanatorium, met haar zeven hotels, waar ooit ook Yuri Gagarin verbleef. Zwerfhonden schooien tussen ons door en het begint weer langzaam te regenen. De leider van de roedel wil het liefst met ons mee de bus in, op zoek naar warmte en zekerheid.

Woensdag 16 september
Koktebel, Karadag & Feodosia

Pieter Slim

Vandaag op dag 6 bezoeken we vanuit Jalta (Ялта), op weg naar Feodosia (Феодосия), Koktebel (Коктебель).

Het is 's morgens half bewolkt; de lucht is blauw met grijze wolken waar de zon van ver tegenaan schijnt waardoor ze wit omrand zijn. We zien uit op onaffe grijze betonnen nieuwbouw en moderne flats met appartementen. De serre van het restaurant dat bij het hotel hoort, is om de wintergroene eiken in het trottoir heen gebouwd.
Er verschijnt meer blauw, en de zon schijnt op de witte flats langs de Zwarte Zee. De lucht boven de bergen trekt weer dicht; grijze wolken zakken naar beneden.

Omzoomd door cipressen komen we Alushta (Алушта) binnen, onderweg steeds vergezeld van de trolleybuslijn Jalta-Simferopol (Сімферополь), voor een koffiepauze op een beschaduwd terras onder Zwarte dennen. Alushta is een beetje pretparkachtig met boulevard, restaurants en vertier.
In Alushta gaan we van de kust af omdat de kustweg te smal en te kronkelig is. Over de Anhars-pas (700 m) langs wijngaarden via de stadsrand van Simferopol met een baaierd aan eetgelegenheden, woonhuisjes, tuintjes, tuincentra en benzinestations. En we zien rechts een stuwmeer met aan de oppervlakte een roze gloed van de bloeiwijzen van Veenwortel.

Vanuit onze bus van Simferopol naar Staryi Krym (Старий Крим) en Koktebel ontplooit zich de in cultuur gebrachte steppe (akkers, braakland en soms dennenbos). Tegen de winderosie zijn langs de weg en door het land regelmatig windsingels aangelegd - zoals overal in voormalige USSR - van Acacia (Robinia), Valse christusdoorn, Olijfwilg etc. Soorten van overal hierheen gesleept.
In de USA leidde de vergelijkbare in cultuurname van de prairie zonder windsingels tot grote winderosieproblemen ('dustbowl'). Regelmatig zien we in het veld grote aantallen bijenkasten op aanhangers om daarmee te kunnen reizen van drachtgebied naar drachtgebied (in de USA reis je zo met het seizoen mee naar het noorden). Aan de weg M17 wordt onder de nieuwe omstandigheden driftig gewerkt.
Heuvels zijn bebost, de vlakten in akkers omgezet. Op de afgeoogste velden graast zo nu en dan zwart of bruin rundvee. Nabij Koktebel zien we jonge wijngaarden. Ondertussen raakt alles bewolkt.

Volosjin

Aan de boulevard van Koktebel genieten we in een overdekte groene tuin een rijke lunch voordat we het bijzondere museum van Maximilian Volosjin (М.А. Волошин) bezoeken met de gids Irina Kotyuk. In dit vroegere huis ontving Volosjin (schrijver, dichter, schilder; veel schilderijen hier) vele andere kunstenaars.
Volosjin (1877-1932), met een moeder met Duitse wortels, was afkomstig uit Kiev, verhuisde op 16-jarige leeftijd naar Koktebel, ging op het gymnasium in Feodosia, en naar de universiteit in Moskou. Raakte daar betrokken bij studentenprotesten waardoor hij van de universiteit werd verwijderd. Trok met zijn moeder naar "Europa" (Duitsland), bezocht de universiteit in Berlijn, en verder Italië, Spanje, Zwitserland, Griekenland, maar ook als een soort exil, Turkestan.
Volosjin besloot geschiedenis te studeren in Frankrijk, en zat daar in 'La Rotonde' "met Van Gogh aan tafel". Na Sint-Petersburg, 1 jaar gehuwd maar door vrouw verlaten, teruggekeerd naar Koktebel. In een "zoektocht naar de waarheid" studie van alle religies en geestesstromingen (tot vrijmetselarij & antroposofie). Ondernam Scandinavische reizen ("in alle natuur zit leven"), maar verbleef vanaf 1917 permanent in Koktebel.
Mij troffen vooral zijn aquarellen van landschappen.
Zie voor verdere informatie (https://en.wikipedia.org/wiki/Maximilian_Voloshin).

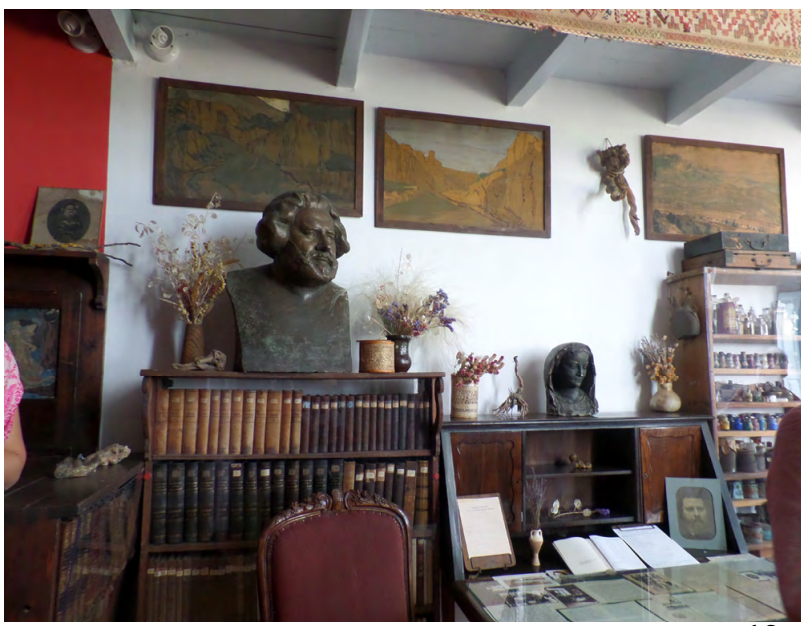

Ljoeba

Met de bus gaan we daarna via kleine weggetjes naar de rand van Koktebel aan de voet van de Karadag om Liubov Petrovna Pecherikina, het 'prototype' van Ljoeba in *De Ontmoeting* te bezoeken. Ljoeba zou een dag later 78 jaar worden. Dit betekent dat Ljoeba in 1949-1950 (verblijf van K.G. Paustovskij op een bord aan een paal omkranst door Wilde wingerd, op het plaatsje voor haar huis) 13 jaar oud was.
Een oud en aandoenlijk vrouwtje kwam haar huisje uit, en na introductie van ons begon ze te praten: "Een pad naar de zee. Er waren hier bomen. Paustovskij hield hier zo van. De jongens wilden vissen. Daarom wilde hij hier zijn. Hij hield van de natuur; hij had liefde voor de natuur."

"Ik wilde wijnmaker worden, aanbevolen door de vrouw van Paustovskij. Ik kon werken in het huis van Volosjin, bij de eerste directeur van het museum. Ik wilde naar de 8 klassige middelbare school [gesitueerd op het terrein van het] gesloten [vrouwen]klooster [in Topolyovka]. Toelating moest beoordeeld worden door een commissie[; vrouwen], voorgezeten door een erg sterke man[, "een commissaris in een leren jas"]. Ikzelf voelde me niet goed. Ik gaf hen een document. Ze lazen het document. Een vrouw zei 'goede aanbevelingen' [van Maria Stepanovna Voloshina, weduwe van Volosjin, en Anna Alexandrovna Korago, kleindochter van Tjoettsjev (een dichter en diplomaat uit de tijd van Poesjkin). De vrouwen waren erg aardig en probeerden de commissaris over te halen Ljoeba aan te nemen.] Maar "de kameraad in het leer" was categorisch tegen; je bent niet van "de goede categorie", [grootgebracht in het Huis van de Dichter, en wie was die dichter en wie was die Tjoettsjev. Ljoeba smeekte hem dan om een andere studierichting omdat ze zich schaamde terug te gaan zonder positief resultaat]. We zullen je niet aannemen. Je bent niet van de arbeiders, een vijand, een "contra". Ik zei 'mijn vader is dood'. De vrouw zei 'kijk dan naar haar cijfers en haar aanbeveling'. Ik verliet de commissie. Ik voelde me slecht. De vrouw van Volosjin zei 'alles komt goed'".

Toen wilde ik zweefvliegtuiginstructeur worden. Ik begon alle informatie over zweefvliegtuigen (te verzamelen). In Koktebel werd vanaf 1925 aan zweefvliegen gedaan (vanaf het bergplateau bij thermiek). Ik werkte daar tot de Perestrojka uitbrak".

"Iedereen bezocht dit huis; de TV kwam hier".

"Dank U wel. Dank U voor Uw bezoek. Excuseert U mij voor mijn ervaringen en mijn gezondheid".
Een aangedane Ljoeba verdwijnt weer in haar huisje.

In de weergave van het gesprek met Ljoeba is informatie verwerkt van onze gids Irina Kotyuk uit een aanvullende mail d.d. 10/11/15 afkomstig van onze tolk Svetlana Miroshnichenko [...]

Karadag

We bezoeken het in 1979 opgerichte 20 km2 (de zee meegerekend, 200 km2) grote staatsnatuur-reservaat Karadag (top 577 m). Het reservaat staat onder toezicht van de Nationale Academie van Wetenschappen.
De bus blijft achter bij de slagboom; wij gaan te voet verder en zien eerst de woning van de boswachter, maar het gaat ons natuurlijk om het gebied zelf en het huis waar Paustovskij werkte. De weg stijgt en we zien op de hellingen struweel en bossen, en droge steppeachtige vegetaties met Olijfwilg, Meidoorn, Gele kornoelje (van het rode vruchtensap), Esdoorn, Appel, Roos, Capparis (waarvan de bloemknoppen onze kappertjes zijn), Populier, Eik, Echte christusdoorn (met idiote vruchten), uitgebloeide (gele) Stokrozen, Ridderspoor, Slangenkruid, maar ook typische steppeplanten als Kruisdistel, geurige Alsem (Artemisia) en veelvuldig een soort Lamsoor (Limonium) of soorten van een verwant geslacht (Goniolimon). Een aantal van onze kwelderplanten zoals Lamsoor en Alsem vindt haar oorsprong op de steppen van Eurazië.

Het andere huis

Het andere huis dat door ons is bezocht aan de voet van de Karadag werd door Paustovskij gebruikt om rustig te kunnen werken. Het betreft het woongedeelte van het huis, aan de muur waarvan de plaquette is bevestigd: "in dit huis leefde en werkte eind 40-er jaren ('1940x rr') Konstantin Paustovskij". In 2007 is op Paustovskij's geboortedatum, 31 mei (1892), in aanwezigheid van Ljoeba deze plaquette aangebracht.
Paustovskij schreef: "vanuit dit huis zag ik Karadag voor de eerste keer". Hij verbleef alleen in het huis (mogelijk op te vatten als soort 'schrijvershuisje'), en de actrice Tatjana waarmee hij getrouwd was, verbleef in het dorp. "Gelukkigste tijd in zijn leven".

Het huis was een voormalig bedrijfsgebouw van een Belgische firma die hier 'tras' (tufsteen – blauwgroen en van vulkanische oorsprong – en de Karadag is het restant van een oude vulkaan) won – ging via kabelbaan naar zee -, maar door de firma in 1913 (WO I) werd verlaten. Tras is gemalen tufsteen en een toeslag voor mortel en beton. Buiten het huis zijn de restanten van de paardenstallen nog herkenbaar (44°56'23.9"N, 35°14'12.9"E).
Het huis is thans onderkomen van onderzoekers voor 'Ecologische Monitoring'. Vooral het klimaat en de achtergronddepositie van SO2, NO, NO2, NOx, O3 e.d. wordt hier onderzocht in het licht van luchtvervuiling.

Heel in de verte, aan de andere kant van Koktebel, zien we bij het vallen van de avond bovenop een heuvelrug, een landmark: de Olijfwilg op het graf van Volosjin, ooit geplant door Ljoeba.

Donderdag 17 september
Feodosia & Stary Krim

Ria Verbergt

De temperatuur is om en bij de 30°, blauwe hemel en stralende zon. Geen wonder dat Fridjof en Steef al een zwempartij achter de rug hebben in het heerlijk, helder 25°water van de Zwarte Zee.

Onze dag start met een stadswandeling die in het teken staat van Ivan Ayvazovsky, de mecenas van de stad Feodosia.
Ivan werd geboren in 1817 geboren in de familie van een berooide Armeense koopman en was als kind waterdrager voor rijke families. De schoonheid van de baai van Feodosia en de torens van de Genovese forten fascineerden hem, alsook de heroïsche verhalen over veldslagen in het verleden. Hij tekende veel en zijn talent werd al vroeg opgemerkt door een lokale architect die hem onder zijn hoede nam en later naar het gymnasium van Simferopol stuurde. Ivan wilde schilder worden en door bemiddeling van notabelen werd hij naar de kunstacademie van St. Petersburg gestuurd. Op 18-jarige leeftijd won hij met een schets een zilveren medaille. De Franse schilder Tanner, in 1836 leraar aan de academie en zelf meester in zeezichten zag de kwaliteiten van Ayvazovsky. In de herfst van dat jaar exposeerde Ivan met 5 maritieme schilderijen. Pers en kritiek waren lovend. In 1838 ontving hij een gouden medaille en ontving hij de officiële titel van 'artiest'. Hij keerde terug naar de Krim, opende een winkeltje en schilderde zijn geliefde Zwarte Zee. In 1840 reisde hij nog 4 jaar door Italië, Frankrijk, Spanje, Nederland, Duitsland en keerde via Rusland terug naar de Krim. In 1846 bouwde hij een atelier in Feodosia, verkocht zijn doeken aan grootgrondbezitters, rijken en adel en vergaarde grote rijkdom.
Zijn kinderjaren als waterdrager was hij niet vergeten en hij organiseerde drinkwaterbedeling voor de armen. Hij spendeerde een groot deel van zijn rijkdom aan het welzijn van zijn stad en haar inwoners. Hij liet 3 fonteinen met gratis drinkwater plaatsen. Liet een spoorweg aanleggen tussen Sebastopol, Yalta en de haven van Feodosia die zich zo kon ontwikkelen als transithaven voor graan.
In 1865 opende hij een schildersschool en in 1880 een kunstgalerij.

De stad kende grote welvaart, zo getuigen nu nog de brede lanen met oude bomen en Krimese berken. De spoorlijn volgt de kuststrook. De sjieke 19de eeuwse comfortabele hotels met zicht op zee, riante huizen, paleizen, ooit bewoond door welstellenden, deden na de revolutie dienst als kindergarten, cultuurhuis, cafetaria voor dokwerkers, sanatoria, enz.. Vele functies zijn tot op heden bewaard of omgebouwd tot muziekschool, kino, wassenbeeldenmuseum, enz..
We wandelen langs standbeelden en monumenten en krijgen van Anna, de plaatselijke gids telkens de nodige informatie. Zo leren we dat Gorki in 1895 naar Feodosia kwam op zoek naar een job als havenarbeider, nergens aan de slag kon en Feodosia snel terug verliet; dat Pushkin 2 dagen in Feodosia verbleef, er de boot nam naar Gurzuf om daar 3 weken te verblijven en Jevgeni Onegin en 2 gedichten over Bachtsjisarai te schrijven; dat de beeldhouwster Vera Moechina, bekend van het beeld 'De arbeider en de kolchozevrouw met sikkel en hamer' het beeld maakte van Ivan Nazukin, professionele revolutionair uit de jaren '20 en ook een eigen museum heeft hier; dat Ivan Poddedny, een simpele havenarbeider ooit werd uitgedaagd tijdens een circus voorstelling door een professionele worstelaar, de match won, Feodosia en de haven verliet om mee op tournee te gaan met het circus en 6x wereldkampioen Grieks-Romeins worstelen is geworden, eind 19de, begin 20ste eeuw, enzovoort...

We wandelen langs het treinstation Ayvazovsky, gelegen aan de spoorlijn die Feodosia met Moskou verbindt. Door de boycot ligt het internationaal treinverkeer stil en passeert er slechts af en toe een lokale passagierstrein. Iedereeen hoopt dat de situatie snel normaliseert en dat ook de havenactiviteiten terug kunnen worden hervat.

Een Italiaanse herenhuis met zicht op zee, bewoond door Ivan Ayvazovsky en zijn familie (1845-1892) herbergt nu het museum met zo'n 400 schilderijen van zijn hand. De lokale gids Valentina leidt ons rond. Fotograferen mag niet maar gebeurt toch clandestien, omdat er geen boek of brochure over zijn werk is te verkrijgen, uitverkocht sinds jaren en niet meer herdrukt. Zijn ganse leven schilderde hij alleen. Op z'n tachtigste werkte hij aan zijn laatste grote doek en de enige assistentie die hij kreeg was hulp om op de stelling te geraken.
Met zijn eerste vrouw Julia, een Engelse gouvernante had hij 4 dochters. Hij scheidde van haar in 1860, maar pas in 1877 was de scheiding officieel met toestemming van de Armeense kerk. In 1882 huwde hij de 39 jaar jongere Armeense Anna. Aan het begin van de 2de wereldoorlog liet zij alle doeken in veiligheid brengen in Armenië, omdat de stad grote schade opliep door de aanvallen van de Duitsers.

Op een mooie terras met zicht op het museum, de spoorlijn én de zee, genieten we van een drankje, ons aangeboden door Lucia Kuyper die noodgedwongen enkele dagen voor afreis moest annuleren. Ze reist met ons mee in gedachten.

Feodosia is een aangename en verzorgde stad, met mooie straten, huizen en pleintjes.
We lopen langs het museumhuis van Grin en komen in het oude Armeense kwartier. Ivan Ayvazovsky (1817-1900) en Anna Burnazian (1856-1944) liggen naast elkaar begraven in de schaduw van de kleine eenvoudige Armeense kerk. Enkele witte chatsjkars versieren de buitenzijde, de originele deuren zijn ondergebracht in het plaatselijk historisch museum en in een musea in St. Petersburg.

Per bus naar het Genuese fort van Kaffa. Hier komen we meer over de geschiedenis van Feodosia te weten. In de 6de eeuw werd de stad gesticht door Griekse kolonisten en kreeg de naam Theodosia. Romeinen, Goten, Byzantijnen en Mongolen beheersten achtereenvolgens de stad tot deze laatsten ze verkochten eind 13de eeuw aan Genuese handelaren. De stad, nu Kaffa genoemd werd een bloeiende handelsplaats. Men neemt aan dat de pest hier werd binnengebracht door Mongolen (Gouden Horde), en zich verder in Europa heeft verspreid via de Genuese handelsroutes.
In 1475 veroverde de Ottomaanse leider Pasja de stad en maakte er één van de belangrijkste Turkse havens aan de Zwarte Zee van, Kefe genoemd. De haven verhandelde voornamelijk oesters (uit de plaatselijke gunstig gelegen baai), kaviaar, tabak, wijn, rijst en koffie.
Nabij de oude moskee bevond zich de grootste slavenmarkt van Europa, waar voornamelijk vrouwen werden verhandeld.
Tot de overname door de Russen in 1783 was de stad in handen van de Turken en de Krim-Tataren.
In 1802 geven de Russen de stad haar oorspronkelijke naam terug, weliswaar in Russische versie: Feodosija.

Het is een idyllische plek aan de zee, de gezusters Marina en Valeria Tsvetajeva verbleven een tijdje in het met bloemen omgeven huisje naast het fort.
We zien oude en nieuwe kerkjes van allerlei strekkingen en ook het leger heeft hier een basis.

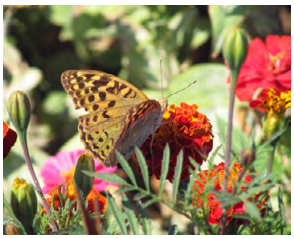

We verlaten Feodosia en rijden richting Staryj Krim waar een Tataarse familie ons opwacht voor een typisch diner met overheerlijke specialiteiten en huiswijn, tot dansles toe krijgen we voorgeschoteld. De vrouw des huizes tevens wijnmaakster wordt in ons aller naam door Fridjof bedankt voor de goede ontvangst.

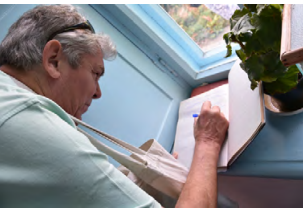

Maar, de plicht roept.
Irina wacht ons op aan het museumhuis van Alexander Grin (1880-1932), een klein wit eenvoudig huisje. Grin leefde hier slechts korte tijd en in armoede, met zijn tweede vrouw Nina Nikolajevna. Hij stierf hier aan maagkanker in 1932. Paustovskij bezocht het huisje in 1934 en ontmoette de weduwe van Grin. Lees hoe Paustovskij over zijn bezoek schrijft in het verhaal *De verteller* op blz. 193 van het boek *de Zwarte Zee*, ik kan hier niets aan toe voegen.
Onze secretaris Jean schrijft een dankwoordje in naam van onze vereniging.

Het Museumhuis Konstantin Paustovskij aan de K. Liebknechtstraat 31!
Voor een gedetailleerd verslag over het museumhuis verwijs ik graag naar de bijdrage van August Thiry in Jaarboek 3 van de vereniging.
Voor Irina Kotyuk die haar enthousiasme niet onder stoelen en banken kan steken is geen moeite te veel om ons in te wijden in de wereld van Paustovskij op de Krim. We genieten van deze ware verzamelplaats voor meubels, voorwerpen, schilderijen, documenten en foto's, bijeengebracht uit andere plaatsen waar Paustovskij op de Krim verbleef.

We ontdekken zelfs de uitnodiging voor de 1ste reis in 1997, in één van de vitrinekasten.
We genieten van de prachtige tuin, de hoekjes die naar Paustovskij verwijzen, de bordjes met citaten, de notelaar waaronder Paustovskij vaak zat te schrijven en natuurlijk van het lekker glaasje wijn, de appeltjes en de druiven. De nodige toespraken, het uitwisselen van boeken én de groepsfoto behoren tot de geplogenheden.
Op het terras in de tuin Sorang, wordt elk jaar de laatste zondag van mei de geboortedag van Konstantin Paustovskij herdacht.

Nu is het tijd om de wandeling aan te vatten naar de waterval waar Paustovskij vaak ging zwemmen. Irina had ons reeds gewaarschuwd dat op dit tijdstip van het jaar niet al te veel water in het riviertje stroomt. Maar het pad lopen in de voetsporen van Paustovskij, van het landschap, de stilte en de luchten genieten wordt door iedereen als heel speciaal ervaren.

De 20 minuten heen en 20 minuten weer, blijken opnieuw een slechte inschatting.
De schemering heeft zich al ingezet en het is stikdonker als we de moskee in Solgat bereiken..
Toch neemt de onvermoeibare Svetlana haar taak serieus en leest ons nog een stukje uit het toepasselijk verhaal *Bergdauw* uit *De Zwarte Zee*, met Levtsjenko, de meliorator of grondverbeteraar in de hoofdrol.

De bus brengt ons terug naar Feodosia.

Vrijdag 18 september
Simferopol – Moskou
Elbrig de Groot

Op deze dag nemen we afscheid van Svetlana en van 5 reisgenoten na een schitterende reis door De Krim. In Moskou voegt Gabriel zich bij de groep.
Na aankomst in Moskou worden we onthaald door Tatjana, onze vertrouwde Nederlands sprekende gids. Met een tas vers geplukte appels, uit de tuin van haar datsja vertrekken we per bus naar het *Literair Center Konstantin Paustovskij Kuzminki Park*. Ze vertelt intussen, dat de dag ervoor 3 trolleybussen, gewijd aan Paustovskij, Majakowski en Jesenin zijn gepresenteerd. Ze gaan rijden over de Tuinring. De bussen zijn volledig geillustreerd met portretten van de schrijvers, en verwijzingen naar hun leven en werk in tekst en beeld. Onder meer naar Paustovskij's werk op de tram in 1914. In 2013 tijdens onze vorige reis hebben we de lijn gevonden en een ritje gemaakt. De trolleybus bewaren we voor een volgend bezoek.
We worden net zo warm en gastvrij ontvangen door Valentina Pimneva en haar team als twee jaar geleden. Nu is het prachtig weer en staat een tafel met heerlijk heden klaar in de tuin. Bovendien ontvangen we boekenleggers met citaten van Paustovskij over de natuur. Jean bedankt haar namens de groep en overhandigt geschenken.
De herinrichting van het museum is inmiddels voltooid en Valentina vertelt enthousiast bij een glaasje wodka over de thematische indeling, die veel waardering (een onderscheiding!) heeft geoogst in Rusland. De 'belevings'aanpak is er een nieuw fenomeen, zeker in literaire musea.
De 5 thema's –in evenzoveel ruimtes- zijn ontleend aan leven en werk van Paustovskij.
Stad. Zee. Bos. 'Mir' Vrede en Wereld. 'Dom', Huis.

Mir
De rondleiding van Valentina begint in de zaal 'Mir', die zich voor Paustovskij opende door boeken en atlassen. Een selectie ervan is uitgestald. Dankzij stiefdochter Galina is veel van zijn archief aan het museum geschonken, zoals zijn boekenkast met buitenlandse literatuur, brieven en foto's. Een wand is gevuld met alle buitenlandse uitgaven van zijn werk.
In deze zaal krijgen we via een projectie ook een indruk van een interactieve tentoonstelling over Paustovskij (A story of a life), die door de museumstaf is samengesteld voor het buitenland. De eerste presentatie is voor Frankrijk gemaakt. Hierin wordt onder meer melding gemaakt van het bezoek van Paustovskij aan Parijs in 1956. Vanaf dat jaar reisde Paustovskij regelmatig naar het buitenland voor lezingen. In de zalen van het Louvre treft hij Lydia, de assistente van Matisse, wanneer hij hevig geëmotioneerd raakt bij het zien van de kleuren van zoveel meesterwerken. Ze leren elkaar kennen en zij zal zijn boeken in het Frans vertalen. Een van de vele talen, waarin niet-Russische lezers kennis kunnen maken met zijn werk. De tentoonstelling, waarin ook veel archieven te bekijken zijn is eventueel beschikbaar voor België en Nederland.

Zee
De lievelingssfeer van Paustovskij volgens Valentina. "Hij wilde graag op een vuurtoren werken". De zee en de menselijke bedrijvigheid eromheen verschafte hem de indrukken om te kunnen schrijven. Met onze reis door De Krim nog in gedachten komen natuurlijk Paustovskij's beschrijvingen van De Zwarte Zee naar boven. In dit kleine zaaltje strijden (zee)attributen, geluiden en projecties van zeeschepen op de wand om de aandacht.

Bos
Het volgende zaaltje kreeg dezelfde 'sfeer' aanpak met bosbehang, geluiden. Een aantal van ons zullen zeker denken aan de wandelingen in de Mesjtsjora tijdens de reis van 2013. Zoals Paustovskij de natuur beschrijft blijft een fenomeen.

Stad
Zijn eerste levensjaren bracht Paustovskij in de stad door. Steen en ijzer symboliseren de stad, waar in hoog tempo de 19e en 20 eeuwse ontwikkelingen, met name de technische verworvenheden, hun sporen nalieten.

'Dom'
Thuis. De meest rustige zaal met een eenvoudige inrichting. Foto's, citaten. Een bureau. Vooral in Tarousa voelde Paustovskij zich thuis. Hij genoot er van de tuin. "Ons leven lijkt op de bloemen", was een citaat van zijn lievelingsoma. Hij ontmoette er veel jonge schrijvers, voor wie hij zich inzette. Ze konden dankzij hem gebruik maken van een drukkerij in de buurt. Op tafel de laatste bewaarde brief: "Deze aarde is onze woning, geef haar niet uit handen aan verwoesters, laag volk en leeghoofden. Wij, als erfgenamen van Poesjkin, zullen daar rekenschap en verantwoording over moeten afleggen."

Zaterdag 19 september
Melichova – Tarousa

Henk Vink

We zijn onderweg naar Melichova. Mooi herfstweer, dus paddenstoelenpluktijd in het bos. Daarom staan er langs de weg veel auto's geparkeerd. Gezien de afstand gaan we eerst lunchen in restaurant de Zonnestraal in het dorpje Wolkowo. Wat een zalige rust, wat een wijdsheid heerst hier. Een steile ijzeren trap leidt naar de Oka. Als we bij de oever aankomen springen er kikkers in het water. Het is toch wel koud water eigenlijk. Een slechtvalk jaagt een troep kauwtjes op, in de verte het gebrom van een dieselmotor. Er heerst een lome sfeer, met moeite gaan we verder. Aangekomen in Melichova blijkt Tsjechov niet thuis, want de vlag hangt niet uit. Het is al in de middag, hij zal op ziekenbezoek zijn. Het spreekuur van 5 tot 9 in de ochtend is allang voorbij. Met een praktijk van 20.000 levende zielen, verdeeld over 27 dorpen, 4 fabrieken en 1 klooster mag het een wonder heten dat Tsjechov nog tot schrijven kwam.

In het hoofdgebouw (gerestaureerd, want in de sovjettijd een sovchoze) woonde het gezin, maar de grootste kamer was de werkkamer van Anton.
Hier, met het zicht op een gesigneerde foto (!) van zijn vriend P.I. Tsjaikovski en een schilderij van Levitan, schreef Tsjechov 42 werken. De in Rusland zeer gewaardeerde, schilder Levitan was vaak gast op Melichova. Tsjechov hield van gezelschap, nodigde vaak mensen uit tot aan 40 man toe, maar trok zich vervolgens terug. Dit terzijde. Wij bewonderen zijn inktpot, lorgnet, brievenweegschaal alsmede een boekwerk met verzendprijzen van brieven. Langs de wand een boekenkast met ongeveer 40 meter aan fraai ingebonden werken en geïllustreerde tijdschriften.
We zien een ijskelder, een tuin met geneeskrachtige kruiden en een replica van de dokterspraktijk. Rondom de vijver hangt een speciale herfstgeur en -kleur. Achter het hoofdgebouw wordt een stuk van Tsjechov opgevoerd. Na twee beelden van Tsjechov zelf komen we een standbeeld van Tsjechov's teckels, Brome Isaevich en Cinchona Markovna en een pet met daarin een appel tegen. Zoek het bijbehorend verhaal!

Op naar Tarousa. De datsja van Paustovskij is het laatste huis in een achterafstraatje en omgeven door een prachtige tuin. Wonderlijk toch, kleurcombinaties in de natuur vloeken nooit. Het ruisen van water achter de bomen maakt het gevoel compleet. Wij, stervelingen, zouden hier alleen maar genieten en boeken lezen i.p.v. schrijven. Dat wij moeten wachten tot de datsja leeg is, is geen straf, zeker niet als er een lookalike uit het huis komt.

Galina, de stiefdochter van Paustovskij ontvangt ons en vertelt dat Paustovskij tot 1953 helemaal geen datsjinik was. Hij kreeg in de Mesjtjora door zijn stijgende populariteit geen rust en gaf daarom zijn vrouw opdracht een ander huis te zoeken. Het huis moest aan vier voorwaarden voldoen:
geen spoorweg of straat in de buurt, geen muggen, maar wel in de buurt van een rivier, vanwege zijn liefhebberij 'vissen'. In 1955 wordt het huis in Tarousa gekocht, destijds slechts 26 m^2. Er was inderdaad geen weg, geen waterleiding en slechts 3 uur elektra 's avonds.
In de loop der jaren worden er een waranda en een extra kamer aangebouwd en de huidige, prachtige tuin aangelegd.

Paustovskij begint de journalistieke werken *Over het lot van kleine steden in Rusland* en *Tarousa en de eerste 100 kilometer* te schrijven. (Dissidenten mochten niet binnen een straal van 100 kilometer van Moskou wonen). Ook werkt hij mee aan *Pagina's uit Taroesa*; bedoeld voor jonge dichters en schrijvers uit Moskou en St. Petersburg, die hun werk niet gepubliceerd krijgen alsmede een bloemlezing zonder censuur, van Marina Svetajeva (1992-1941). In 1963 worden deze publicaties in beslag genomen. Daarnaast fungeert Paustovskij als correspondentieadres voor dissidenten. Dit neemt zulke vormen aan dat er een KGB-afdeling in Taroesa opgericht moet worden.

In de datsja zelf vinden we naast veel persoonlijke spullen een enorm portret van Paustovskij, van Boris Swesjnikov; geschonken als dank voor de hulp.
Langs de weg naar het kerkhof waar Paustovskij begraven ligt, staat een etagère met kunstbloemen. De VKP kan natuurlijk geen kunstbloemen op het graf leggen, hoe Russisch dat ook zijn mag. Gelukkig mag Ria uit een tuin een gele dahlia plukken die devoot op het graf gelegd wordt. Er blijkt inmiddels een zwartmarmeren, tweede steen naast het graf van Paustovski te staan. De oorspronkelijke steen raakt verweerd en is daardoor onleesbaar aldus de verklaring.
Tot slot gaan we naar de Oka om het standbeeld van Paustovskij te bewonderen.
Omdat velen onderweg al onder zeil zijn, missen zij helaas een fantastische zonsondergang.

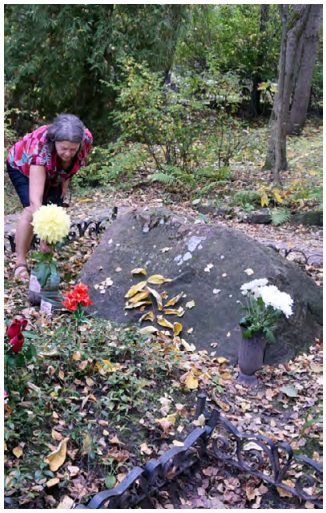

Zondag 20 september
Poeshkino

Jean Alen

Dertien deelnemers waren om 08u30 present in de lobby van het hotel om o.l.v. van de onovertroffen Tatjana, een uitstap te maken naar Poesjkino. De rest van het gezelschap verkoos om Moskou op eigen initiatief te verkennen.

Met de metro was het maar enkele stations van Sokolniki tot Konsomolskaja. Op dit plein staan drie kopstations die Moskou verbinden met de steden vermeld in hun naam: Kazanskaja, Leningradskaja en Jaroslavskaja. De drie stations zijn door ondergrondse gangen met mekaar en met de metro verbonden. Wij gaan aan boord van een supermoderne trein in het drukke Jaroslavskajastation. Vanuit dit station vertrekt ook de Trans-Siberische Express.

In het station ontmoeten we Aleksei die door Valentina van het Paustovskijmuseum gevraagd werd ons te vergezellen. Hij kent de mensen die ons verwachten in Poesjkino. Aleksei is verbonden aan het Instituut voor Wereldliteratuur en zal over onze activiteit ook een verslag schrijven voor de Literatuurkrant (Literaturnaya Gazeta). In de loop van de dag zal hij ons regelmatig vragen om te poseren voor een groepsfoto bij een standbeeld of een herinneringplakette.

Na een rit van een half uur met de sneltrein komen we aan in Poesjkino en ontmoeten er Vasili Pantsjenkov bij de uitgang van het station. Deze bijzonder aimabele man is werkzaam bij de politie maar tevens bijzonder geïnteresseerd in de geschiedenis van zijn stad. Hij schreef o.a. een boek over de dichter Majakovski die van 1920 tot 1928 in Poesjkino een datsja bezat.
De eerste stop is dan ook –in het station zelf- een herinneringsplakette voor Majakosvki.
Tijd voor een eerste groepsfoto. Daar duikt ook een tweede sterkhouder op: vader Andrej Doedarev van de Pantolemonkerk.... Hij is ook een grote beschermer van de cultuur in het stadje en is o.a. verantwoordelijk voor heel wat initiatieven rond schrijvers en dichters. Ook hij is een liefhebber van Majakovski. Maar Vasili en Andrej weten dat wij voor de sporen van Paustovski komen en hebben een strak programma vastgelegd voor ons. Zij weten dat onze trein naar Moskou gereserveerd is voor 14:00 uur. Er is enkel een klein praktisch probleem; de bus die voorzien was voor onze verplaatsingen komt niet opdagen. Maar geen nood, vader Andrej chartert een passerende auto en vertrekt op zoek naar de bus. Inmiddels gaan wij te voet naar ons eerste rendez-vous. Na een kwartiertje komen we in een groene buitenwijk waar Konstantin Paustovskij van 1923 tot 1924 verbleef. Toen hij er woonde was er nog geen weg maar een grote groenten- en bloementuin. Nu ligt er de Oranjeriestraat – en het huis waar hij verbleef (dat er niet meer is) zou nu huisnummer 1 of 3 dragen. Een beetje verbeelding wordt gevraagd... De oude huizen werden vervangen door nieuwe in 1936. Een zekere Svetlana Kernava hielp Vadim, Paustovskij's oudste zoon in het lokale archief en vond een document dat verklaarde dat Konstantin de toelating had om er een jaar te wonen (van 3/11/1923 tot 3/11/1924). Zoals we weten werkte Paustovskij in die jaren in een persagentschap. Het was een tijd van grote woningnood en hij was verplicht om na zijn avondwerk nog een lange treinrit te ondernemen naar Poesjkino. De trein was niet al te veilig want de treinbestuurder sommeerde de passagiers in één wagon samen te zitten naarmate de rit vorderde. Paustovskij was niet de enige die het zo ver moest zoeken. Naar verluidt was Michail Sjolochow (Nobelprijswinnaar in 1965; auteur van De Stille Don) zijn buurman.

Net wanneer Vasili zijn uitleg beëindigt komt de bus aanrijden met vader Andrej druk gesticulerend naast de chauffeur. Een klein mirakel. Wij maken een rit door de residentiële buitenwijken waar vroeger luxe datsja's waren. Poesjkino was een zomerresidentie voor de Russische adel. We stoppen aan een grote datsja temidden van bomen in herfsttooi. Het reusachtige houten gebouw behoorde toe aan de familie Stroukhof die de datsja verhuurde. Tsaar Nikolaas II zou hier in het geheim afspraakjes hebben gehad met een minnares. Na de revolutie woonde hier o.a. ook de arts die Lenin verzorgde. Het gebouw heeft ook een betekenis voor de liefhebbers van Paustovskij want onze gidsen tonen de kamer waar Konstantin Gregorievitsj in 1928 verbleef, op de eerste verdieping. Het is in deze kamer dat ze de zwervertjes onderdak hebben verleend. [zie *Boek der omzwervingen*, verhaal *Nachttreinen*, blz. 37]. Hier zou hij o.a. gewerkt hebben aan *De Romantici* en er ook het bekende *Schitterende Wolken* geschreven hebben. Dit verhaal is helaas niet in het Nederlands of het Frans vertaald.
Tot voor kort was er een school in het gebouw gevestigd. We zien de sporen van een brand. Volgens Vasili (die het kan weten want hij is politieman) wordt door nouveaux riches, hij noemt het 'Nieuwe Russen', regelmatig in dergelijke oude datsja's brand gesticht om er daarna beslag op te leggen en er moderne, protserige villa's op te zetten. Vassili, vader Andrej, en anderen, proberen om het gebouw te laten klasseren en er een cultureel centrum van te maken. Wij beloven om namens de vereniging een brief te schrijven naar de bevoegde diensten om onze bezorgdheid mee te delen, en om te verzoeken het gebouw onder monumentenzorg te brengen. Een mooie herinneringsplakette voor Paustovskij zou er niet misstaan.

Daarna zetten we onze verkennende tocht per bus verder. We passeren o.a. een geanimeerde markt, het stadspark en het kultuurhuis (Dom Kulturi). We houden een korte fotostop aan de brug over de Serebrjanka - een ondiepe rivier die vroeger van betekenis was voor de industrie in Poesjkino. In de 19de eeuw vestigde de fabrikant Armand hier een grote textielfabriek omdat het water uit de rivier

bijzonder geschikt was voor de produktie. Paustovksij schreef over de Serebrjanka en de lichten van de textielfabriek.
Eens we weer rijden toont Vasili ons op een grote rotonde een standbeeld van Grigori Poesjka, naar wie de stad vernoemd is.
Poejskino wordt in twee gesneden door de spoorweg en de tocht gaat nu verder aan de andere zijde van de stad die een zeer groene indruk geeft. De stad is groter dan verwacht – ze telt toch meer dan 100.000 inwoners. In dit deel van de stad zien we dat er veel oude huizen bewaard bleven.

Van hier neemt vader Andrej het initiatief over en toont ons eerst een groot standbeeld van Majakovski in een park. Vervolgens wandelen we door het park om een groot, geslaagd standbeeld van een zittende Tolstoj te bezichtigen. Deze standbeelden kwamen er onder initiatief van gewone burgers, zonder hulp van de stad. Vader Andrej verklaart zijn werkwijze als volgt: "Eerst zorgen we dat het standbeeld er staat, daarna stellen we de stad voor het voldongen feit en vragen we steun…".

We rijden verder door de buitenwijken en vader Andrej toont ons een ander monument (met een tank) dat pas onthuld werd in een plantsoen waar nu moeders met hun kinderen genieten van de herfstzon. Het kwam er ter herinnering aan de Grote Patriotische Oorlog ('41-'45) die hier hevig woedde - het front tussen Duitsers en Russen lag op enkele kilometers. Een beetje verder wordt onze aandacht getrokken door een reusachtige kuil. Hier werd door gevangenen van 1932 to 1937 gewerkt aan het Wolgakanaal. Na de 'dooi' werd op deze plek in 1954 een standbeeld onthuld ter nagedachtenis van de dwangarbeiders die hier het leven verloren.

Dan komen we bij het huis van Vladimir Majakovski op de Akoelavaheuvel (Haaienheuvel) waar vader Andrej en Vassili een verrassing voor ons in petto hebben. Het brengt ons helemaal terug in de sfeer van de heftige poëet en het begin van de revolutie…
Volgens Majakovski heeft het volk zich dankzij de oktoberrevolutie kunnen vrijmaken uit de boeien die haar knelden, om zelf een richting te kiezen. Majakovski wilde kunst maken voor de massa - sociale en utilitaire kunst. Hij beschouwde zich als een futurist – als de avant-garde van een nieuwe kultuur. In het museum zien wij heel wat 'agitpropposters' die hij als tekenaar en tekstschrijver maakte bij ROSTA. Maar later was hij ontgoocheld door de revolutie en pleegde zelfmoord in 1930.

Vader Andrej, en zijn medewerkers, hebben van zijn huis een museum gemaakt. Wij worden er teruggeworpen in de tijd en zien er o.a. standbeelden van Lenin en Stalin. Het huismuseum heeft een mooie tuin, met avant-gardistische beelden en een openluchttheater. Hier nemen wij op vraag van vader Andrej plaats en tot onze grote verbazing zal hij een gedicht declameren. Hij wil laten horen hoe Konstantin Paustovskij in Poesjkino de grote dichter moet aanhoord hebben. Hij toont met bijtende dictie en bulderende stem hoe de gedichten van Majakovski bedoeld waren om te worden voorgedragen.

Paustovskij zei over Majakovski: "Hij schreef zijn gedichten als met een voorhamer, de mouwen opgestroopt". [1]
Vader Andrej koos voor 'Een zeer bijzonder avontuur dat ik, Vladimir Majakosvki beleefde in het Roemjanstevhuisje, Poesjkino, Haaienheuvel, 27 verst via de Jaroslavspoorlijn'[2] waarin de dichter in een gesprek met de zon zijn visie op de poëzie geeft.
Dank zij Steef Vooren kunnen wij deze performance herbekijken op You Tube (vanaf ong. 2'10"):
https://www.youtube.com/watch?v=Obn7sSBTAII&feature=em-share_video_user

Waarop de zon zei:

'Jij en ik,
zijn oude kameraden.
Laat ons poëet,
het aardse grauw
bezingen
en belichten.
Ik giet mijn zon,
jij die van jou
door middel van gedichten.'

Na de voordracht drinken we thee uit een grote samovar en genieten wij van gebak dat het 'kollektief' van vader Andrej heeft klaargezet.

Maar de trein wacht niet, en wij moeten snel weer verder.

Onderweg worden wij gewezen op het sanatorium waar Paustovskij in 1962 nog verbleef, waar hij schreef en ook vrienden ontving.

Voor we in de trein stappen heeft vader Andrej nog een verrassing voor ons. Een bronzen beeldje van Majakovski dat wij zullen koesteren als herinnering aan dit buitengewone bezoek. Nooit hadden wij verwacht zoveel aanknopingspunten te vinden over Paustovskij en nooit hadden wij verwacht zo geestdriftig en warm onthaald te worden...

Eens terug in Moskou heeft iedereen nog een groot stuk van de namiddag en avond vrij voor eigen plannen.

[1] *Boek der Omzwervingen*, K.P. - vanaf pag. 99 tekst over V. Majakovski.
[2] Anna Achmatova, Vladimir Majakovski, Marina Tsvetajeva – *Ode aan de voetganger.* Ingeleid en gekozen door Kees Verheul, Van Oorschot, 68 blz.

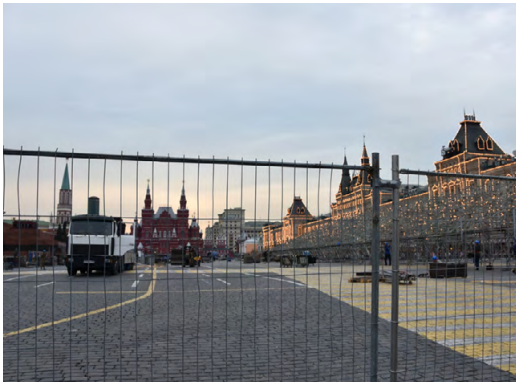

Zondag 20 september
Rostov aan de Don/Taganrog

Fridjof van Dalen

Het is zondagochtend. De lucht boven Rostov aan de Don is strakblauw en vol goede moed wandelen we (Jan en ik) door een rustige stad naar het station. Er is een station voor treinen, bussen en elektrietska's (trolleybussen). 116 roebels kost een enkele reis vanuit Rostov naar Tanganrog. Geen geld voor een reis die twee uren duurt. We boemelen door het Russische landschap. Eerst is de Don aan onze linkerhand en vervolgens een rietlandschap met veel water en daarna de zee (de baai van Taganrog).

Bij het station in Taganrog worden we opgewacht door Vladimir Nazarenko, die in het verleden Jean Piret geholpen heeft om zijn fietstocht rond de zee van Azov te voltooien. In de elektrietska heb ik nog het boekje van Jean gelezen. Werkelijk deze man is een held van onze tijd. Zonder kennis van de Russische taal op een fiets rond de zee van Azov. Dat doe ik hem niet na.

Met Vladimir lopen we door de stad. De eerste stop is het plaatselijke gymnasium van Taganrog waar Tsjechov 11 jaar op school heeft gezeten. Het is een mooi, geel, klassiek Russisch gebouw. Het gebouw doet niet langer dienst als school. In het gebouw is nu een museum gevestigd. We krijgen het museum niet te zien, omdat Vladimir contact heeft met de directrice en die werkt op zondag niet. We zullen op maandag terugkeren naar het museum. Wat opmerkelijk is, is dat het museum op zondag open is, maar op maandag gesloten. Je zou dus verwachten dat we het museum op zondag zouden bezoeken. Het is zelfs zo dat we in het museum staan en dat we zo het museum in kunnen lopen. Echter Vladimir vindt dat we op maandag het museum moeten bezoeken. Enfin, aangezien Vladimir de leiding van de parade heeft, lopen wij gedwee achter hem aan als wij het museum verlaten.

We komen langs een gebouw waar – volgens Vladimir – Paustovskij samen met Majakovski zijn werk hebben voorgelezen. Ik vraag Vladimir wat hij weet over Paustovskij en Taganrog. Vladimir zegt dat Paustovskij voor de revolutie in Taganrog gewoond heeft. Na de revolutie heeft hij Taganrog bezocht en dus werk voorgelezen. Verder wist Vladimir niet veel over Paustovskij te melden.

We steken de straat over en dan staan we voor de bibliotheek genaamd 'Tsjechov'. We gaan naar binnen en worden als verloren zonen ontvangen door de directrice. We krijgen een rondleiding à la russe. Veel, heel veel informatie van een vriendelijke vrouw, die rustig doorratelt in het Russisch. Wat opvalt is dat de bibliotheek volledig bezet is op zondag. In iedere kamer zit een medewerkster. Later vroeg ik aan Vladimir wat een medewerkster bij de bibliotheek maandelijks verdient. Vladimir noemde een bedrag van 10.000,- roebel. Dit betekent dat het maandsalaris van een bibliotheekmedewerkster omgerekend in euro's ongeveer € 150,- is. Dus de medewerkers verdienen ongeveer een bedrag van € 150,- per maand en werken daarnaast ook nog op zondag.

Alle medewerkers van de bibliotheek stralen een toewijding uit, die bewonderenswaardig is te noemen. Het is een mooie oude bibliotheek die naar oude boeken ruikt. We komen veel te weten over Tsjechov. We vragen naar Paustovskij. Het is de directrice bekend dat Paustovski in Taganrog geweest is. Één van de medewerksters noemt in het Russische de naam van een verhaal dat Paustovskij zou hebben geschreven over Taganrog. Het verhaal is volgens de medewerkster ook geschreven in Taganrog. Ondanks dat ik verschillende keren vraag naar de titel van het verhaal, blijft de titel niet in mijn geheugen hangen. Russisch blijft lastig, ook voor (ex)spionnen.

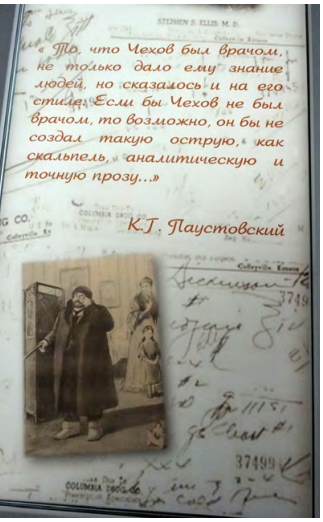

We lopen door het museum en plots valt mijn oog op een tekst met de naam Paustovskij. Paustovskij heeft het volgende over Tsjechov geschreven: "Het feit dat Tsjechov een arts was, verleende hem niet enkel mensekennis, maar beïnvloedde ook zijn stijl. Indien Tsjechov geen arts was geweest, dan had hij waarschijnlijk niet zo'n analytisch en precies proza geschreven, scherp als een scalpel/=chirurgisch mes.."

We eindigen onze tour in de hal. Op de grond zijn twee kale plekken te zien. Duidelijk is dat hier iets heeft gestaan. De directrice zegt dat hier het standbeeld van Peter de Grote heeft gestaan. We vragen door. Peter de Grote heeft de stad in 1698 gesticht. Taganrog was een vooruitgeschoven post in de strijd tegen de Turken. Voor de verovering van de zuidelijke gebieden had Peter de Grote een vloot nodig. Peter de Grote nodigde Nederlanders uit om de Russische vloot op te bouwen. De eerste schepen werden onder leiding van Nederlanders gebouwd in Voronezj. Nadat de schepen klaar waren, zakten de schepen de Don af richting de zee van Azov. Dit geschiedde allemaal onder leiding van de admiraal Cruijs. Vladimir vertelde mij dat toen admiraal Cruijs slagen verloor in de Baltische Zee, hij door Peter de Grote naar Siberië werd verbannen. Later mocht Cruijs weer terug komen. Peter de Grote had hem nodig voor nieuwe gevechten. Hetzelfde is generaal Rokossovski overkomen. Stalin stuurde hem, omdat hij een Pool was, naar de Goelag. In 1941, toen de oorlog de verkeerde kant op ging, kon Rokossovski van de Goelag rechtstreeks naar het front gaan. Hij werd benoemd tot hoge officier. Rokossovski werd later één van de grote helden van de Tweede Wereldoorlog.

Terug naar het standbeeld van Peter de Grote. Dit standbeeld stond voor het park in de stad. Een mooie zichtbare plek voor een grote tsaar. Nadat de Bolsjewieken aan de macht kwamen, verhuisde Peter de Grote van het plein naar de hal van de bibliotheek, waar hij minder zichtbaar was. In de hal van de bibliotheek heeft Peter de Grote lang in eenzaamheid gestaan. Enige jaren geleden is het standbeeld verplaatst van de bibliotheek naar het plein op de heuvel van de stad zodat hij waakzaam met een stok in de hand over de zee uitkijkt.

Na de bibliotheek bezoeken we het geboortehuis van Tsjechov. Een klein wit huis met groen geschilderde kozijnen. Wat opvalt is dat mensen in de negentiende eeuw in Rusland klein waren. Bij binnenkomst stoot ik gelijk mijn hoofd. In het huis is een gids. Vladimir vraagt haar om een toelichting op de inrichting van de woning. De gids begint snel in het Russisch te ratelen. Een spervuur van zinnen, waar geen touw aan vast te knopen is, wordt op ons afgevuurd. Ik wil intelligent overkomen, dus ik zeg de hele tijd: "begrepen, begrepen". Aangezien de gids denkt dat wij alles begrijpen, wordt een hogere versnelling ingezet. Mijn oog valt plotseling op een object, die ook in de woning van mijn oma te vinden was. Ik zie namelijk een echte koffiemolen. Dus ik vraag de gids: "wat doet die koffiemolen hier? ". Geen goede vraag. De gids zegt venijnig dat ze al enige tijd geleden heeft verteld dat de moeder van Tsjechov heel erg veel van koffie hield en dat er derhalve een koffiemolen stond in de keuken. Ik besluit om geen vragen meer te stellen. Na afloop bedanken we de gids allerhartelijkst voor de interessante en nuttige informatie.

Voor het gymnasium staat een standbeeld van een man met bril, die in een overjas schuin tegen de wind in loopt. Vladimir zegt dat dit de hoofdpersoon is uit het verhaal van Tsjechov: *De man in een doos.* Ik herinner me weer dat ik dit verhaal ooit eens gelezen heb. Het gaat om iemand die niet durft te leven en als het ware zichzelf opsluit in een (denkbeeldige) doos. Mooi verhaal. We creëren onze eigen wereld door dingen wel en dingen niet te doen. Ik ben blij dat ik naar Taganrog ben gereisd en niet in mijn doos in Leeuwarden ben gebleven. Al met al, als ik over mijn schouder terugkijk, was het een gouden zondag in een zonovergoten stad in het zuiden van Rusland.

Maandag 21 september
Taganrog

Jan Veulemans

Bezoek aan het 'Stedelijk Literair Museum' van Taganrog, genoemd naar A. P. Tsjechov.
http://tgliamz.ru/about/
Op maandag is dit museum normaal gesloten, maar onze gids Vladimir Nazarenko vond vandaag een ideale dag om het te bezoeken: geen andere bezoekers!
Eerst worden we ontvangen door een kennis van hem, de directrice Larisa Tokmakova. Met een omslachtige uitleg verklaart hij onze aanwezigheid in Taganrog: als jurist slaagt hij erin ons hier ‚binnen' te praten. Na enige tijd wordt de eigenlijke gids van het Tsjechov-museum, Sofia Shulgina erbij gehaald: zij zal ons rondleiden.
Het museum is gevestigd in het vroegere lyceum, waar Anton 11 jaar 'zijn broek' heeft versleten… van 1868 tot 1879. Hij was zeker niet de beste leerling van zijn klas.
De rondleiding begint in de inkomhal, waar onder de statige trap een minuscuul kamertje met een klein raampje dienst deed als 'straf'-kot. Hier moesten de leerlingen die iets hadden mispeuterd enkele uren doorbrengen. Zonder toelating naar het theater gaan, zonder uniform op straat lopen enz. vroegen om boetedoening.
Het museum bezit en etaleert een zeer uitgebreide documentatie over de schooltijd van Anton, maar ook over zijn familie, de stad en zijn tijd.
Naast de rapporten en diploma's van de familie Tsjechov (zijn broer deed het in dezelfde school wel beter), zijn er ook al klas- en schoolfoto's met o.a. de inspecteur, die inspiratie voor de figuur van *De man in het foedraal* opleverde. Voor het gebouw staat overigens zijn standbeeld.
Ook getekende karikaturen van verschillende leraren zijn er te bewonderen.
Nogal wat van zijn medestudenten kwamen uit Griekse en Italiaanse families, actief in de haven van Taganrog. Anton leerde daarom ook Grieks om later bij hen te kunnen gaan werken, op aansturen van zijn vader. Toen zijn vader bankroet ging en naar Moskou verhuisde, is Anton toch in Taganrog zijn studies blijven verder zetten en moest hij als repetitor aan de kost komen. Daarna is hij in Moskou geneeskunde gaan studeren.
Heel de bovenverdieping hangt verder vol met affiches van zijn toneelstukken, er staan kasten vol boeken met de Russische en vreemde uitgaven van zijn werken.
Tot slot, na een drie uren rondleiding, kwamen we terug bij de directrice. Als dank las Fridjof een gedichtje in het Russisch van een avant-garde dichter, Boris Ryzhy waarvan een tweetalige uitgave bestaat. Hij gaf het boekje dan ook cadeau. Volgens Vladimir was zijn zeer onder de indruk van deze prestatie… Zij vroeg om Nederlandse vertalingen van A. Tsjechov en ook affiches van opvoeringen van zijn toneelstukken op te sturen. Zullen we alvast uitkijken naar een container? De stad Vlissingen heeft een zusterband met Taganrog, misschien kunnen die helpen bij de verscheping!
Bij het buitengaan gaf Larisa mij nog een klein porseleinen paardje als aandenken.

Verdere bezienswaardigheden die we vandaag nog tegenkwamen: een standbeeld van tsaar Alexander I, die hier is overleden; de gebouwen waar ooit het Nederlandse en het Belgische consulaat waren gevestigd; een modern gebouw uit het begin van 1900, waarschijnlijk van de architect F. Shekhtel, dat een sterke gelijkenis vertoont met het Moskouse Yaroslav treinstation; de bibliotheek waar zowel Majakovski als Paustovski (samen?) uit hun werk hebben voorgelezen.

Om ons bezoek aan Taganrog af te sluiten hebben we samen met Vladimir nog wat gedronken en gegeten. En het 'onvermijdelijke': wat hebben we vandaag geleerd…?

Met dank aan Jean Piret, die ons in contact heeft gebracht met Vladimir en via zijn reisverslag van 2006 met Taganrog en de Zee van Azov!

Colofon

Dank aan alle reizigers en aan diegenen die een bijdrage leverden aan ons verslag.

Onze fotografen ter plaatse: Jean Alen, Fridjof van Dalen, Elbrig de Groot, Peter Riemersma, Pieter Slim, Jan Veulemans, Ria Verbergt en Henk Vink.

Lay-out: Ria Verbergt
Redactie: Netty van Rotterdam, Pieter Slim

Vertaling van citaten, opschriften, enz.: Greet Vanhassel.

Extra info bij enkele foto's:
blz. 03: het Maritiem Ziekenhuis waar Paustovskij een paar keer werd opgenomen
blz. 13: *In dit huis woonde de schrijver K.G. Paustovskij in de jaren 1949-1950* / archieffoto van Ljoeba bij haar pensionering
blz. 14: gids van Kara-Dag, Ivan Fyodorovich Kozlov met handgemaakte kaarten
blz. 21: vlakbij het graf van Konstantin Paustovskij is de rustplaats van Ariadna, de dochter van Marina Svetajeva en Sergei Efron.
Grafschrift: *Ariadna Sergeevna Efron,1912 Moskou - 1975 Taroesa*
DOCHTER (дочь) *van M Ts en S E, die heen zijn gegaan in 1941*
http://www.katharinageiser.ch/publiziert/pdf/KULTURTIPP_Okt2012_KG.pdf
blz. 22: de watertoren in het centrum van Poesjkino
blz. 24: het warenhuis voor moeder en kind *Centralny Detsky Magazin Na Lubyanke* / Museum van de grote patriottische oorlog / *Maman* van Louise Bourgeois voor het museum van hedendaagse kunst *Garage* in het Gorki Park / warenhuis *GUM* / herinneringen en bloemen voor vermoorde journalist Boris Nemtsov, op de brug naast het Kremlin en de Basiliuskathedraal / *Moscow in Kino*, tentoonstelling aan de Nikolskaya straat / Rode Plein, afbraak na de festiviteiten voor de viering van de *Dag van de stad Moskou*
blz. 28: boodschap aan de poort van het Sokolnikipark tegenover het hotel